

INVESTITSION FAOLIYATNI MOLIALASHTIRISH SAMARADORLIGINI INTEGRAL INDEKS ASOSIDA BAHOLASH METODIKASI

Tilakov Navruz Maxmudovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

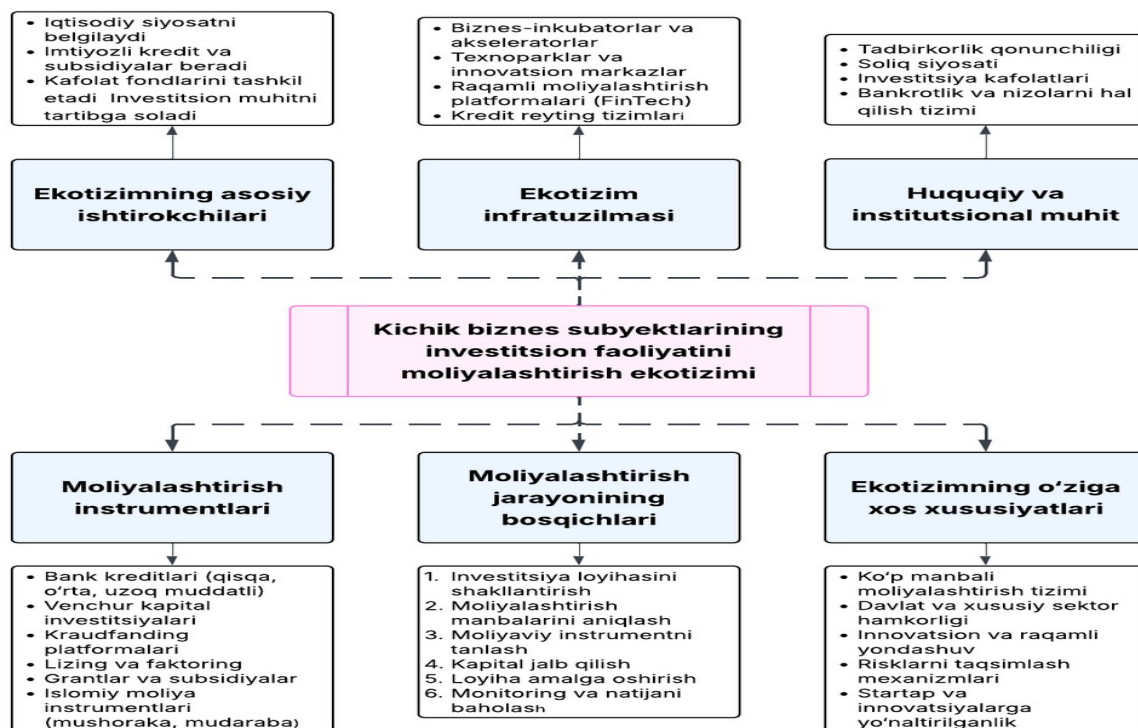
mustaqil izlanuvchisi E-mail: navruz001@gmail.com

ORCID:0009-0002-8586-4456

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20379810>

Investitsion faoliyatni moliyalashtirish samaradorligini baholash iqtisodiy tahlilning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u korxonalarining moliyaviy resurslardan foydalanish darajasini aniqlash va investitsiya qarorlarining natijadorligini o'lchash imkonini beradi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda ushbu samaradorlikni faqat alohida ko'rsatkichlar orqali baholash yetarli bo'lmay qolmoqda, chunki investitsion jarayonlar murakkab, ko'p omilli va o'zaro bog'liq tizim sifatida shakllangan. Shu sababli investitsion faoliyatni kompleks baholash uchun integral indekslardan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish ekotizimi zamonaviy iqtisodiyotning murakkab va o'zaro bog'liq tizimlaridan biri hisoblanadi. Ushbu ekotizim kichik biznesni moliyaviy resurslar bilan ta'minlash, investitsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash va innovatsion faoliyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi turli institutlar, instrumentlar va mexanizmlarni o'z ichiga oladi. Ekotizimning samarali ishlashi iqtisodiy siyosat, moliyaviy infratuzilma, huquqiy muhit hamda davlat va xususiy sektor hamkorligiga bevosita bog'liqdir.

1-rasm. Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish ekotizimi¹

Bugungi kunda kichik biznesni moliyalashtirish jarayoni faqat bank kreditlari bilan cheklanib qolmay, balki venchur kapital, kraudfanding, lizing, faktoring, grantlar hamda islomiy

¹ Muallif tomonidan tayyorlangan.

moliya instrumentlari kabi ko‘plab moliyaviy manbalarni o‘z ichiga oladi. Shu bilan birga, FinTech platformalari, biznes-inkubatorlar, texnoparklar va innovatsion markazlar ekotizimning muhim infratuzilma elementlari sifatida faoliyat yuritmoqda.

Mazkur ekotizimning samarali ishlashi kichik biznes subyektlarining investitsion faolligini oshirish, risklarni kamaytirish va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi. Shu bois, kichik biznesni moliyalashtirish ekotizimini chuqur o‘rganish va uni takomillashtirish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish ekotizimi murakkab, ko‘p bosqichli va o‘zaro bog‘liq elementlardan tashkil topgan tizim bo‘lib, u iqtisodiy rivojlanishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu ekotizimda davlat, moliyaviy institutlar, xususiy sektor va innovatsion infratuzilmalar o‘zaro hamkorlikda faoliyat yuritadi. Davlat iqtisodiy siyosatni belgilash, imtiyozli kreditlar va subsidiyalar ajratish, investitsion muhitni tartibga solish orqali ekotizimning barqaror ishlashini ta‘minlaydi.

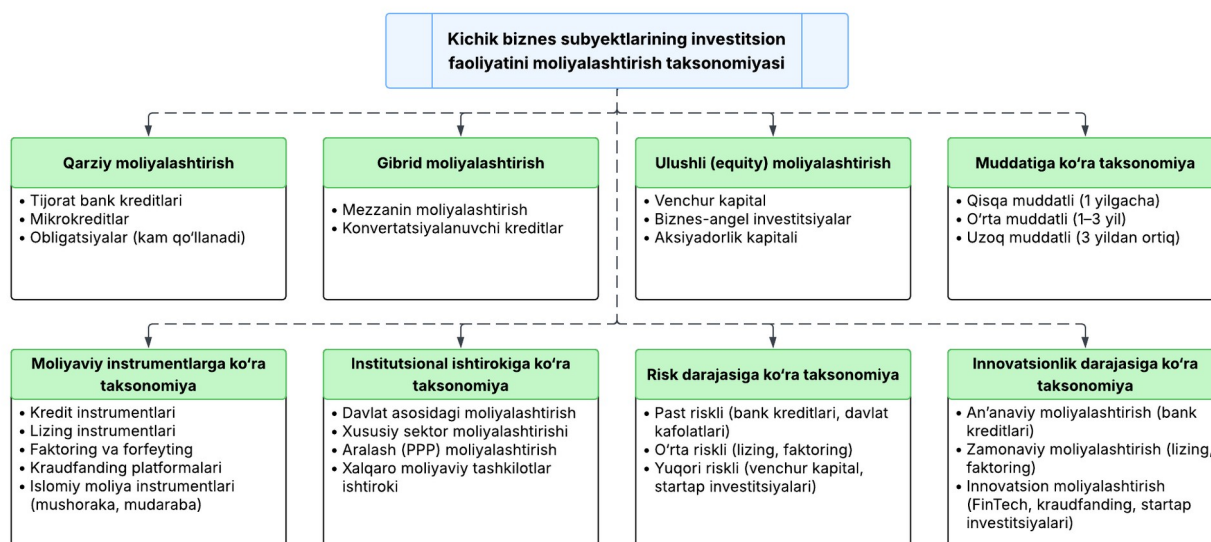
Moliyalashtirish instrumentlarining kengligi — bank kreditlari, venchur kapital, kraudfanding, lizing, faktoring, grantlar va islomiy moliya vositalari — kichik biznes uchun moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. Shu bilan birga, biznes-inkubatorlar, texnoparklar, FinTech platformalar va kredit reyting tizimlari ekotizimning infratuzilma asosini tashkil etadi va innovatsion rivojlanishni qo‘llab-quvvatlaydi.

Ekotizimning o‘ziga xos xususiyatlari sifatida ko‘p manbali moliyalashtirish, davlat-xususiy sheriklik, raqamli yondashuv, risklarni taqsimlash va startaplarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini ko‘rsatish mumkin. Bu xususiyatlar kichik biznesning investitsion salohiyatini oshiradi va uning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, kichik biznesni moliyalashtirish ekotizimini takomillashtirish iqtisodiy o‘shish, innovatsiyalarni rivojlantirish va raqobatbardosh muhitni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ushbu ekotizimni yanada rivojlantirish uchun institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va moliyaviy instrumentlarni diversifikatsiyalash zarur hisoblanadi.

Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish taksonomiyasi moliyaviy resurslarni tizimli tasniflash va ularni samarali boshqarish imkonini beruvchi muhim ilmiy yondashuv hisoblanadi. Kichik biznes iqtisodiyotning moslashuvchan va innovatsion sektori sifatida turli moliyaviy manbalarga ehtiyoj sezadi, bu esa moliyalashtirish shakllarining xilma-xilligini yuzaga keltiradi. Shu sababli moliyalashtirishni qarziy, ulushli va gibrid turlarga ajratish, shuningdek, moliyaviy instrumentlar, muddat, institutsional ishtirok, risk darajasi va innovatsionlik mezonlari asosida tasniflash muhim ahamiyat kasb etadi.

Taksonomik yondashuv kichik biznes subyektlarining investitsion qarorlarini yanada aniq va samarali qabul qilishiga xizmat qiladi. Chunki u moliyaviy resurslarning tabiati, ularning xavf darajasi va foydalanish shartlarini tizimli ravishda tahlil qilish imkonini beradi. Bugungi kunda bank kreditlari, venchur kapital, kraudfanding, lizing, faktoring va islomiy moliya instrumentlari kabi turli moliyalashtirish shakllarining rivojlanishi ushbu tasniflashning dolzarbligini yanada oshirmoqda. Shu bois, kichik biznesni moliyalashtirish taksonomiyasini chuqur o‘rganish va amaliyotga joriy etish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi.

2-rasm. Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish taksonomiyasi²

Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish taksonomiyasi moliyaviy resurslarni tizimli tahlil qilish va ularni samarali boshqarish uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu yondashuv orqali moliyalashtirish manbalari va instrumentlari ularning iqtisodiy tabiati, risk darajasi, muddati hamda institutsional ishtirokiga ko'ra aniq tasniflanadi. Bu esa kichik biznes subyektlariga o'z investitsion strategiyalarini to'g'ri shakllantirish imkonini beradi.

Qarziy moliyalashtirish (bank kreditlari, mikrokreditlar), ulushli moliyalashtirish (venchor kapital, biznes-angel investitsiyalar) hamda gibrid instrumentlar (mezzanin, konvertatsiyalanuvchi kreditlar) kichik biznes uchun asosiy moliyaviy manbalar sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, lizing, faktoring, kraudfanding va islomiy moliya instrumentlari moliyaviy imkoniyatlarni kengaytiradi va investitsion faollikni oshiradi.

Muddat, institutsional ishtirok, risk darajasi va innovatsionlik darajasiga ko'ra tasniflash esa moliyaviy qarorlarni yanada asosli qabul qilishga yordam beradi. Xususan, past riskli an'anaviy instrumentlardan tortib yuqori riskli innovatsion moliyalashtirish shakllarigacha bo'lgan keng spektr kichik biznesning turli ehtiyojlarini qondiradi.

Xulosa qilib aytganda, taksonomik yondashuv kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini samarali moliyalashtirish, risklarni boshqarish va resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi. Ushbu tizimni amaliyotda qo'llash iqtisodiy barqarorlikni oshirish va innovatsion rivojlanishni rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega.

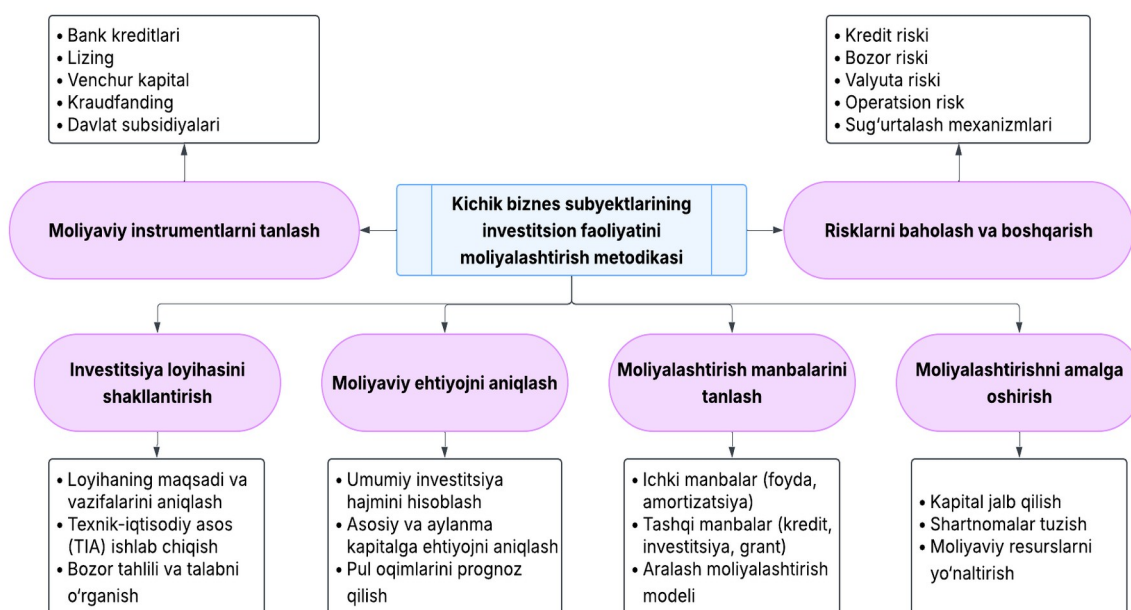
Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish metodikasi investitsiya jarayonlarini samarali tashkil etish, moliyaviy resurslarni to'g'ri rejalashtirish va ulardan oqilona foydalanishni ta'minlashga qaratilgan muhim ilmiy-amaliy yondashuv hisoblanadi. Kichik biznes iqtisodiyotning eng moslashuvchan sektori sifatida investitsion loyihalarni amalga oshirishda turli moliyaviy manbalar va instrumentlarga ehtiyoj sezadi. Shu sababli moliyalashtirish jarayonini bosqichma-bosqich, tizimli va ilmiy asoslangan metodika asosida tashkil etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mazkur metodika investitsiya loyihasini shakllantirishdan boshlab, moliyaviy ehtiyojni aniqlash, moliyalashtirish manbalarini tanlash, mos moliyaviy instrumentlarni belgilash, risklarni

² Muallif tomonidan tayyorlangan.

baholash hamda moliyalashtirishni amaliy amalga oshirishgacha bo'lgan jarayonlarni o'z ichiga oladi. Bu esa kichik biznes subyektlariga investitsiya qarorlarini asosli qabul qilish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va risklarni kamaytirish imkonini beradi.

Shuningdek, zamonaviy iqtisodiy sharoitda bank kreditlari, lizing, venchur kapital, kraudfanding va davlat subsidiyalari kabi moliyaviy instrumentlardan samarali foydalanish metodikaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Shu bois, kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish metodikasini chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

3-rasm. Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish metodikasi³

Kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini moliyalashtirish metodikasi investitsiya jarayonlarini tizimli tashkil etish va samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi kompleks yondashuv hisoblanadi. Ushbu metodika bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan jarayonlarni o'z ichiga oladi va har bir bosqich investitsiya loyihasining muvaffaqiyatini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Investitsiya loyihasini shakllantirish bosqichida maqsad va vazifalarni aniqlash, texnik-iqtisodiy asos ishlab chiqish hamda bozor tahlilini amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy ehtiyojni aniqlash esa umumiy investitsiya hajmi, asosiy va aylanma kapitalga ehtiyoj hamda pul oqimlarini prognoz qilish orqali amalga oshiriladi. Bu bosqichlar investitsion qarorlarning asoslanganligini ta'minlaydi.

Moliyalashtirish manbalarini tanlash jarayonida ichki, tashqi va aralash moliyalashtirish modellari qo'llaniladi. Bank kreditlari, lizing, venchur kapital, kraudfanding va davlat subsidiyalari kabi moliyaviy instrumentlar esa investitsion loyihalarni amalga oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Risklarni baholash va boshqarish bosqichi kredit, bozor, valyuta va operatsion risklarni aniqlash hamda ularni sug'urtalash mexanizmlari orqali kamaytirishni nazarda tutadi. Moliyalashtirishni amalga oshirish bosqichida esa kapital jalb qilinadi, tegishli shartnomalar tuziladi va moliyaviy resurslar maqsadli yo'naltiriladi.

³ Muallif tomonidan tayyorlangan.

Xulosa qilib aytganda, mazkur metodika kichik biznes subyektlarining investitsion faoliyatini samarali moliyalashtirish, risklarni minimallashtirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.